

RAADSINFORMATIEDOCUMENT GEMEENTE WATERLAND

Raadsnummer	: 192-186
Zaaknummer	: 144448
Onderwerp	: Herijking IHP Onderwijs – input voor richtinggevende uitgangspunten
Portefeuillehouder	: Marian van der Weele
Contact via	: Team Openbare Ruimte
Datum	: 2 juni 2026

Kennisnemen van

de herijking van het Integraal Huisvestingsplan (IHP) Onderwijs en het verzoek om in een beeldvormende vergadering de mening van de raad over de richtinggevende uitgangspunten te vernemen.

Inleiding

Goede schoolgebouwen dragen bij aan kwalitatief goed onderwijs. Gemeenten en schoolbesturen hebben hierin een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Een integraal huisvestingsplan (IHP) – een langetermijnvisie op onderwijsgebouwen en een meerjarenplanning – wordt steeds belangrijker en onderdeel van het wettelijk kader.

Het IHP biedt inzicht in de huidige en toekomstige behoefte aan onderwijshuisvesting. Daarbij wordt niet alleen gekeken naar de staat en capaciteit van bestaande schoolgebouwen, maar ook naar ontwikkelingen zoals leerlingenontwikkeling en -prognoses, demografie, duurzaamheid, inclusief onderwijs en woningbouw. Het plan bevat een concrete meerjarenprogrammering voor de komende vier jaar, aangevuld met een langetermijnperspectief van circa zestien jaar. Hiermee ontstaat een integrale en toekomstgerichte basis voor nieuwbouw, uitbreiding, renovatie en vervanging van schoolgebouwen.

Het huidige IHP, vastgesteld in 2022, vraagt om actualisatie. Ontwikkelingen binnen het voortgezet onderwijs (het Bernard Nieuwentijt College), landelijke beleidswijzigingen en lokale ruimtelijke opgaven hebben invloed op de toekomstige huisvestingsbehoefte. Daarom werkt de gemeente momenteel, samen met de schoolbesturen, aan een herijking van het IHP. Met deze herijking wordt toegewerkt naar een zorgvuldige en beleidsmatige fasering van projecten voor onderwijshuisvesting waarbij gezamenlijk richting wordt gegeven aan de toekomstige koers. We vragen daarbij ook een actieve betrokkenheid van de gemeenteraad.

Wettelijk kader en rolverdeling

De gemeente Waterland heeft de zorgplicht voor de huisvesting van het funderend onderwijs (het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs). De rol van de gemeente is net wat anders dan bij ander maatschappelijk vastgoed. Het schoolbestuur is juridisch eigenaar van het schoolgebouw en verantwoordelijk voor het gebruik, het dagelijks beheer, het onderhoud en de exploitatie, tenzij daar andere afspraken over zijn gemaakt tussen gemeente en schoolbestuur. De gemeente heeft het economisch claimrecht. Dit houdt in dat gemeente bij (vervangende) nieuwbouw of beëindiging van het gebruik een economisch belang heeft bij het gebouw en de gedane investering.

Sessie met de raad over het IHP

In het kader van de herijking van het IHP worden naast inhoudelijke keuzes ook enkele beleidsmatige uitgangspunten verkend. Wij willen de raad hierover in een vroeg stadium betrekken en kiezen daarom voor een beeldvormende sessie, in plaats van het voorleggen van uitgewerkte voorstellen. Doel van de sessie is om met de raad van gedachten te wisselen over onder meer kwaliteit, klimaatadaptatie, keuzevrijheid en maximale schoolgrootte en functioneel gebruik, zodat deze inzichten kunnen worden meegenomen in de verdere uitwerking van het IHP. Onderstaand worden genoemde onderwerpen nader toegelicht om de benodigde context te bieden voor een goed gesprek tijdens de beeldvormende sessie.

1) Kwaliteit (Frisse scholen/ binnenklimaat)

Het programma van eisen Frisse scholen is een advies van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland in opdracht van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Dit programma biedt keuzemogelijkheden ten aanzien van de kwaliteit van het gebouw op de volgende thema's: luchtkwaliteit, temperatuur, licht, geluid en energie.

Binnen ieder thema zijn verschillende sub thema's te onderscheiden. Voor elk thema worden drie mogelijke kwaliteitsniveaus gehanteerd. De genoemde percentages zijn een globale indicatie en niet exact of gegarandeerd.

- Klasse C: het basisoniveau uit het Besluit bebouwde Leefomgeving (minimale kosten, 0-5% hogere kosten ten opzichte van standaardbouw).
- Klasse B: het adviesniveau van de auteurs, gebaseerd op verbetering van de onderwijskwaliteit (circa 12-15%, afhankelijk van installatiekeuze en bouwtype).
- Klasse A: een uitmuntend niveau (circa 25%-30%, sterk afhankelijk van technische prestatie-eisen en bouwkundige keuzes).

Dit leidt tot de volgende vraag: *“Welke (sub)thema's acht u van belang om een hoger kwaliteitsniveau te realiseren dan het niveau dat volgt uit het Besluit bouwwerken leefomgeving?”*

Energie vormt als thema hierbij een apart vraagstuk en wordt hieronder nader toegelicht. Binnenkort treedt de Energy Performance of Buildings Directive IV (energieprestatie richtlijn voor gebouwen) in werking. Gebouwen worden dan niet langer uitsluitend beoordeeld op energieverbruik, maar ook op CO2 uitstoot. Vanaf 2028 geldt deze richtlijn voor alle nieuw te bouwen overheidsgebouwen en vanaf 2030 voor alle nieuwbouw. Op dit moment is nog niet duidelijk hoe deze eisen concreet worden vertaald naar normen. Vooralsnog wordt uitgegaan van 'energieneutraal', een begrip dat echter eveneens verschillende interpretatie kent. Indien 'energieneutraal' hetzelfde wordt opgevat als een situatie waarin net zoveel energie wordt opgewekt als verbruikt, heeft de school een opgave om zowel het gebruik terug te brengen als het kunnen opwekken van energie.

2) *Klimaatadaptatie*

Voor klimaatadaptief en natuurinclusief bouwen is in december 2025 het 'omgevingsprogramma Groen in Waterland' vastgesteld. Na vaststelling van dit programma wordt het uitgewerkt in concrete richtlijnen, waarbij gebruik wordt gemaakt van de landelijke Maatlat Klimaatadaptief Bouwen. In afwachting hiervan is er een document specifiek voor scholen 'duurzaamheidsindicatoren en methodiek, biodiversiteit en klimaatadaptatie' van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Net als bij 'Frisse Schollen' zijn hier ook thema's: klimaatadaptief (wateroverlast/ extreme neerslag, overstroming, hitte, droogte) en biodiversiteit (verblijfplaatsen voor gebouw gebonden soorten (fauna), gebouwvegetatie (fauna)).

Binnen ieder thema zijn weer verschillende sub thema's. Voor elk thema worden drie mogelijke kwaliteitsniveau gehanteerd. De genoemde percentages zijn een globale indicatie en niet exact of gegarandeerd.

- Klasse C: een basisniveau (minimale toevoegingen, 1-2%).
- Klasse B: het adviesniveau van de auteurs, gebaseerd op verbetering van de kwaliteit (midden 3-6%).
- Klasse A: een uitmuntend niveau (hoogste ambitie met investeringen rond 20%-30%).

Dit leidt tot de volgende vraag: *"Welke (sub)thema's acht u van belang om een hoger kwaliteitsniveau te realiseren dan het niveau dat volgt uit het Besluit bouwwerken leefomgeving?"*

3) *Keuzevrijheid en maximale schoolgrootte*

In de kernen Broek in Waterland, Marken en Zuiderwoude is één school aanwezig. In IJpendam kunnen ouders kiezen tussen twee scholen (openbaar en confessioneel onderwijs) binnen één gebouw. In Monnickendam is keuzemogelijkheid uit vijf scholen, waaronder openbaar, confessioneel en gepersonaliseerd onderwijs.

Deze keuzevrijheid zorgt er onder andere voor dat sommige scholen groeien en andere krimpen. Schoolbesturen zijn zelf verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs en voor de toelating van leerlingen. Krimp kan leiden tot sluiting of fusie van scholen, waardoor ook de keuzevrijheid afneemt.

De gemeente draagt de ruimtelijke consequenties hiervan, zoals uitbreiding bij groei en het afstoten van gebouwen bij sluiting. In Monnickendam hanteren wij het uitgangspunt bij krimp dat eerst bestaande schoolgebouwen met leegstand worden benut.

Een alternatief is het maken van vrijwillige afspraken over de maximale groepsgrootte van scholen. Dit kan meer balans brengen in de huisvesting, maar beperkt mogelijk de keuzevrijheid van ouders. De gemeente kan dergelijke afspraken niet afdwingen, maar wel stimuleren.

Dit leidt tot de volgende vraag: *"Hoe kijkt de raad aan tegen het stimuleren van afspraken tussen schoolbesturen over maximale schoolgrootte, in relatie tot keuzevrijheid en een evenwichtige onderwijshuisvesting?"*

4) Multifunctioneel gebruik

Multifunctioneel gebruik van schoolgebouwen betekent dat verschillende partners binnen één gebouw samenwerken. Denk hierbij aan samenwerking tussen onderwijs, kinderopvang, bibliotheek en zorg, waardoor kinderen profiteren van een doorgaande leerlijn en voorzieningen beter op elkaar aansluiten. Voor succesvol multifunctioneel gebruik is goede inhoudelijke samenwerking gewenst.

Daarnaast wordt multifunctioneel gebruik steeds noodzakelijker. Door stijgende bouw en exploitatiekosten is een eigen gebouw voor beperkt gebruik vaak niet meer haalbaar. Het delen van ruimten en voorzieningen wordt daarom steeds belangrijker. Een schoolgebouw als centrale voorziening in een kern is daarmee een logische ontwikkeling, mede gezien de eerder vastgestelde bestuurlijke integratie van schoolbestuur OPSPoor en kinderopvangorganisaties SKOP en SKO, waarbij SKW heeft aangegeven deze ontwikkeling te ondersteunen.

Een multifunctioneel gebouw met meerdere gebruikers brengt ook uitdagingen met zich mee op het gebied van beheer en exploitatie. Dit kan bijvoorbeeld worden opgelost door een externe organisatie eigenaar te laten zijn of door de gemeente een rol te geven in realisatie en verhuur van multifunctionele gebouwen. Daarbij speelt mee dat sommige partijen een maatschappelijke rol hebben, maar juridisch al commerciële partij worden gezien, zoals kinderopvangorganisaties, huisartsen en fysiotherapeuten.

Dit leidt tot de volgende vraag: *“Hoe ziet de raad de rol van de gemeente bij multifunctionele accommodaties?”*

Overige thema's in het herijkte Integraal Huisvestingsplan die betrekking hebben op de bouw van nieuwe scholen:

- Gasloos bouwen: onderzoek of sprake is van netcongestie. Indien dit niet geval is, adviseren wij gasloos te bouwen.
- Adaptief bouwen: gemiddeld verandert de onderwijsvisie binnen een school iedere acht jaar. Daarom stellen wij voor gebouwen zodanig te ontwerpen dat wanden eenvoudig verplaatsbaar zijn, zonder dat installaties hoeven te worden aangepast.
- Inclusief onderwijs: wij stellen voor gebouwen voor te bereiden op toegankelijkheid voor rolstoelgebruikers (conform geldende wet- en regelgeving) en op de realisatie van extra ruimten (zie ook adaptief bouwen). Hierbij kan worden gedacht aan een verschoolruimte, extra ruimten om zich terug te trekken bij overprikkeling. Het volledig inclusief bouwen van ieder gebouw is financieel niet haalbaar; met name voorzieningen voor blinde en dove kinderen brengen hoge kosten met zich mee. In afwachting van verdere regelgeving en bekostiging zien wij voorbereiding als een passende tussenstap.
- Circulair bouwen: wij stellen voor het landelijke en gemeentelijk beleid af te wachten.

Vervolg

Bij geen van de opties is de financiële onderbouwing voldoende uitgewerkt. Op dit moment vragen wij de raad uitsluitend een richtinggevende uitspraak over de bovengenoemde thema's en onderwerpen. Bij de verdere uitwerking kan de raad vervolgens een afweging maken tussen aanvullende ambities met bijbehorende extra investeringen of de wettelijke eisen.

Samenvatting

De rol van de gemeente is bij onderwijshuisvesting net wat anders dan bij ander maatschappelijk vastgoed, omdat er sprake is van een wettelijke zorgplicht voor onderwijshuisvesting in combinatie met een specifieke verdeling van verantwoordelijkheden tussen gemeente en schoolbesturen. De gemeente is verantwoordelijk voor het voorzien in adequate huisvesting, met name via (vervangende) nieuwbouw en uitbreiding, terwijl gebruik, beheer en onderhoud en de exploitatie bij de schoolbesturen ligt. Het IHP geeft een integraal inzicht in benodigde capaciteit, de staat van de bestaande schoolgebouwen en de opgaven voor langere termijn.

Op dit moment wordt het IHP in nauwe samenwerking met de schoolbesturen herijkt en werken we toe naar een zorgvuldige en beleidsmatige fasering van projecten op het gebied van onderwijshuisvesting. Er wordt gezamenlijk een koers uitgezet en de raad wordt gevraagd om richtinggevende beleidskeuzes te maken over de volgende onderwerpen en bijbehorende vragen:

- 1) Kwaliteit (Frisse scholen/binnenklimaat): *'Welke (sub)thema's acht u van belang om een hoger kwaliteitsniveau te realiseren dan het niveau dat volgt uit het Besluit bouwwerken leefomgeving?'*
- 2) Klimaatadaptatie: *'Welke (sub)thema's acht u van belang om een hoger kwaliteitsniveau te realiseren dan het niveau dat volgt uit het Besluit bouwwerken leefomgeving?'*
- 3) Keuzevrijheid en maximale schoolgrootte: *"Hoe kijkt de raad aan tegen het stimuleren van afspraken tussen schoolbesturen over maximale schoolgrootte, in relatie tot keuzevrijheid en een evenwichtige onderwijshuisvesting?"*
- 4) Multifunctioneel gebruik: *"Hoe ziet de raad de rol van de gemeente bij multifunctionele accommodaties?"*

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders,

drs. E.G.H. Dijk MPM
gemeentesecretaris/algemeen directeur

drs. M.C. van der Weele
burgemeester